

Asociația Americană de Psihologie

Dicționar de psihologie clinică

Gary R. VandenBos
(coordonator principal)

Traducere din limba engleză,
cu menționarea secțiunilor traduse din original:
Daniela Andronache (A-E), Vlad Vedeanu (F-M),
Laura Netea (N-R), Radu Filip (S-Z)

Controlul științific al terminologiei psihologice:
lect. univ. dr. Simona Reghintovschi

Controlul științific al terminologiei psihiatrice:
prof. univ. dr. Aurel Romila

Cuprins

Prefață	6
Echipa editorială	8
Ghid pentru utilizarea dicționarului	10
Dicționar de psihologie clinică	11
Intrări biografice	660
Intrări referitoare la abordările psihoterapeutice	661

Prefață

Acest dicționar este cel de-al patrulea dintr-o familie de lucrări lexicografice publicate de Asociația Americană de Psihologie (APA). Lucrearea de referință, *APA Dictionary of Psychology*, cuprinzând 25 000 de intrări, rezultat a circa zece ani de activitate de cercetare și documentare lexicografică, a fost publicată în 2006, câștigându-și susținerea largă a criticilor și recunoașterea atât din partea comunității editoriale, cât și a specialiștilor din bibliotecă. (O a doua ediție, considerabil revizuită și extinsă, a acestei lucrări, a apărut în 2014.)

În anul 2008 a fost publicată o variantă scurtă a *Dicționarului*, cu doar 10 000 de intrări: *APA Concise Dictionary of Psychology*. Deși dicționarul original oferea o abordare mai aprofundată a terminologiei acestui domeniu, printr-un proces de reducere și sinteză, varianta *Concise* oferă o explorare cu aceeași valoare informativă a vocabularului fundamental, dar cu o adresabilitate mai largă. Această versiune este disponibilă acum atât în format tipărit, cât și ca aplicație pentru iPhone, iPad și Android.

A urmat, în 2009, o versiune adresată studenților, popularul *APA College Dictionary of Psychology*, cuprinzând 5 000 de intrări și oferind o alternativă chiar mai concentrată, mai ușor de folosit și economicoasă pentru elevii din ultimii ani de liceu și pentru studenții din primii ani de facultate, dar și pentru studenții de la cursurile de „Introducere în psihologie” sau pentru cei de la facultățile de psihologie.

Astfel, prezentul *Dicționar de psihologie clinică* este ultima creație din seria lucrărilor de referință editate de APA, care sperăm că se va dovedi o alternativă accesibilă și înalt concentrată pentru toți cei aflați în miezul activității psihologice: clinicienii care interpretează teoria, citesc cercetarea și care, în cele din urmă, sunt direct implicați în îngrijirea și tratamentul pacienților, indiferent dacă lucrează în clinici medicale, în spitale de sănătate mentală sau în cabinete private. De asemenea, dicționarul este util și pentru cei care oferă consultanță unor specialiști din domenii precum medicină, drept, asistență socială și protecția consumatorului. La rândul lor, studenții, în special cei în curs de formare ca psihologi clinicieni și psihoterapeuți, vor constata că acest dicționar este o alternativă bine orientată și economicoasă față de dicționarul general de psihologie.

Ca și în cazul variantelor *Concise* și *College*, *Dicționarul de psihologie clinică* este în primul rând un derivat: pentru a delimita un univers adecvat și reprezentativ de termeni care să fie incluși într-un dicționar de psihologie clinică, echipa APA a selectat acele intrări (multe incluse deja în dicționarul general din 2006) care au legătură fie direct, fie îndeaproape cu psihologia clinică — sunt termeni specifici observării, evaluării, diagnosticului, prevenției și tratamentului tulburărilor afective și de comportament, formării și supervizării clinice sau cercetării și practicii clinice sau termeni mai generali relevanți pentru variatele baze (biologice, cognitive, sociale și psihologice) ale sănătății fizice și mentale. La fel ca în cazul derivatelor anterioare, am reținut și în volumul de față o mare parte din termenii de istorie a psihologiei, presupunând că vor fi utili

pentru cei interesați de literatura de specialitate din ultima parte a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX.

Mai mult, am extins ușor acoperirea lexicografică, aducând unele actualizări la intrările farmacologice și de informație etimologică (element prezent și în a doua ediție a dicționarului general).

În sfârșit, mulțumim și cu această ocazie întregii echipe editoriale care a lucrat la *APA Dictionary of Psychology*, ale cărei eforturi au asigurat baza pentru acest dicționar de psihologie clinică.

PhD Gary R. VandenBos
Coordonator principal APA

Echipa editorială

Coordonator principal

Gary R. VandenBos, PhD

Coordonatori seniori (American Psychological Association)

Theodore J. Baroody

Julia Frank-McNeil

Patricia D. Mathis

Marion Osmon

Coordonatori seniori (Market House Books, Ltd.)

Jonathan Law

Elizabeth Martin

Coordonatori

Mark Appelbaum, PhD

Elizabeth D. Capaldi, PhD

Debra L. Dunivin, PhD

Alan E. Kazdin, PhD

Joseph D. Matarazzo, PhD

Susan H. McDaniel, PhD

Susan K. Nolen-Hoeksema, PhD

Suparna Rajaram, PhD

Colaboratori

John G. Albinson, PhD

Mark Appelbaum, PhD

Bernard J. Baars, PhD

Andrew S. Baum, PhD

Roy F. Baumeister, PhD

Daniel S. Beasley, PhD

Leonard Berkowitz, PhD

David F. Bjorklund, PhD

C. Alan Boneau, PhD

Marc N. Branch, PhD

Laura S. Brown, PhD

Joseph J. Campos, PhD

Daniel Cervone, PhD

Stanley H. Cohen, PhD

Deborah J. Coon, PhD

James C. Coyne, PhD

Robert L. Dipboye, PhD

Maria L. Dittrich, PhD

Gail Donaldson, PhD

Deborah K. Elliott-DeSorbo, PhD

David G. Elmes, PhD

Gary W. Evans, PhD

Leandre R. Fabrigar, PhD

Erica L. Fener, PhD

Donelson R. Forsyth, PhD

Robert G. Frank, PhD

Donald K. Freedheim, PhD

Charles J. Golden, PhD

Maria A. Gómez, PhD, Doctor în medicină veterinară

Kenji Hakuta, PhD

Dennis C. Harper, PhD

Curtis P. Haugtvedt, PhD

Morton A. Heller, PhD

John W. Jacobson, PhD

Robert J. Kastenbaum, PhD

John F. Kihlstrom, PhD

Bruce E. Kline, Doctor în psihologie

Debra L. Kosch, PhD

Michael J. Lambert, PhD

Joseph LoPiccolo, PhD

George F. Luger, PhD

Raelynn Maloney, PhD
A. David Mangelsdorff, PhD
Colin Martindale, PhD
Kenneth I. Maton, PhD
Randi E. McCabe, PhD, Psiholog
acreditat
Katharine McGovern, PhD
Barbara G. Melamed, PhD
Theodore Millon, PhD, DSc
Bryan P. Myers, PhD
Peter E. Nathan, PhD
Raymond S. Nickerson, PhD
Andrea Farkas Patenaude, PhD
Christopher Peterson, PhD
Robert W. Proctor, PhD
Stacey M. Rosenfeld, PhD
Robert Rosenthal, PhD
Mark R. Rosenzweig, PhD
Preeti Saigal, PhD
Morgan T. Sammons, PhD

Julie H. Sandell, PhD
Thomas R. Scott, PhD
Anderson D. Smith, PhD
Tonya L. Smith-Jackson, PhD
Charles T. Snowdon, PhD
Michael A. Stadler, PhD
Robert J. Sternberg, PhD
Cheryl V. Tan, PhD
W. Scott Terry, PhD
J. Kevin Thompson, PhD
Mieke H. Verfaellie, PhD
Neal F. Viemeister, PhD
Kathleen D. Vohs, PhD
Kim-Phuong L. Vu, PhD
Leighton C. Whitaker, PhD
Richard N. Williams, PhD
Abraham W. Wolf, PhD
Charles E. Wright, PhD
Josef Zihl, PhD

Ghid pentru utilizarea dicționarului

Intrare	bariatrie (<i>bariatrics</i>) domeniu al medicinei care se ocupă cu studiul supra-ponderabilității: cauzele, prevenția și tratamentul acesteia.
Abreviere	boală cu transmitere sexuală (BTS) (<i>sexually transmitted disease — STD</i>) infecție transmisă prin activitatea sexuală. Au fost identificate mai mult de 20 de BTS-uri, inclusiv cele cauzate de virusuri (de ex., hepatita B, herpesul și HIV) și cele cauzate de bacterii (de ex., chlamydia, gonoreea și sifilisul). BTS-urile mai sunt cunoscute și ca boli venerice , termen care era folosit în mod tradițional pentru sifilis și gonoree.
Termen în engleza americană	ierarhia comportamentelor (<i>behavior hierarchy</i>) clasificare a posibilelor reacții bazată pe probabilitățile relative ale declanșării lor, în care comportamentele mai probabile sunt plasate deasupra comportamentelor mai puțin probabile. Denumire alternativă: ierarhie comportamentală.
Denumire alternativă	
Etimologie	comportamentalism (<i>behaviorism</i>) abordare în psihologie, formulată în 1913 de către John B. WATSON (1878–1958) , pe baza studiului faptelor obiective, observabile, în locul proceselor subiective, calitative, cum sunt sentimentele, motivele și conștiința. Pentru a face din psihologie o știință naturalistă, Watson a propus limitarea acesteia la evenimentele cantitative, precum relațiile stimul-răspuns, efectele condiționării, procesele fiziologice și studiul comportamentului uman și animal, toate acestea putând fi cel mai bine investigate prin experimente de laborator care permit măsurări obiective în condiții controlate. Din perspectivă istorică, comportamentalistii au susținut că mintea nu este un subiect potrivit pentru studiul științific, deoarece evenimentele mentale sunt subiective și nu sunt verificabile în mod independent. Punând accentul pe activitate ca funcție adaptativă, comportamentalismul este văzut ca un derivat al FUNCTIONALISMULUI . Vezi COMPORTAMENTALISM DESCRIPTIV; COMPORTAMENTALISM METODOLOGIC; NEOCOMPORTAMENTALISM; COMPORTAMENTALISM RADICAL.
Referință încrucișată	
Intrare ascunsă	biogeneză (<i>biogenesis</i>) originea lucrurilor vii din alte lucruri vii. Biogenetica este studiul științific al principiilor și proceselor care guvernează producerea de organisme vii din alte organisme vii și care oferă baza pentru mecanismele eredității.
Numărul de ordine al semnificației	narcisism corporal (<i>body narcissism</i>) [1] preocupare exagerată sau fascinație față de propriul corp și zonele sale erogene. Vezi și NARCISISM . [2] în teoria psihanalitică, NARCISISMUL PRIMAR al nou-născutului.

Aa

abandon (*abandonment*) părăsirea unei persoane dependente de către părinte sau persoana care se ocupă de îngrijirea primară. Persoanele dependente sunt de obicei copii, dar pot fi și familii întregi sau persoane bolnave.

abandon școlar (*dropout*) elev care părăsește școala înainte de absolvire.

abandonul tratamentului (*dropout*) pacient sau client care oprește tratamentul înainte ca acesta să fie finalizat.

abatere (*deviation, deviance*) îndepărtare sau diferență semnificativă. Acest termen larg conceptual are o varietate de aplicații în psihologie și domeniile asociate, dar cel mai des se referă la un comportament semnificativ diferit față de standardul sau norma acceptată sau la diferența aritmetică dintre un set de valori și anumite sume fixe, în general media setului sau valoarea prezisă de un model. Vezi **ABATERE STANDARD**. 2. în statistică, o măsură a **GRADULUI DE CONCORDANȚĂ** între un model mai mic din aceeași serie și un model complet care are aceiași parametri ca modelul mic și alții în plus. Diferența sau abaterea dintre aceste modele urmează o **DISTRIBUȚIE CHI-PĂTRAT CU GRADE DE LIBERTATE** egale cu numărul de parametri adăugați de modelul mai complet. Dacă abaterea dezvăluie o **DIFERENȚĂ SEMNIFICATIVĂ**, atunci modelul mai larg este necesar. Dacă abaterea nu este semnificativă, atunci este reținut ca fiind mai adecvat modelul mai restrâns, mai economic.

abatere IQ (*deviation IQ*) mărirea absolută a diferenței pe care o prezintă fiecare individ față de media unui test de inteligență administrat individual. Aceasta este metoda cea mai des utilizată în prezent de testele IQ standard. O abatere IQ raportată este un scor standard la un test IQ care are o medie de 100 și o abatere standard specifică celei a testului administrat, adică de 15 sau 16 pentru testele de inteligență. Scorurile testului reprezintă abaterea față de scorul mediu și mai puțin un coeficient, cum se întâmplă în mod obișnuit la închepturile testării IQ.

abatere medie (*mean deviation*) pentru o serie de numere, măsura dispersiei sau a răspândirii egală cu media diferențelor dintre fiecare număr și valoarea medie. Se calculează prin $\sum(x_i - \mu)/n$, unde μ este valoarea medie și n numărul de valori.

abatere standard (*standard deviation*) (simbol: SD) măsură a variabilității unui set de scoruri sau valori din cadrul unui grup, indicând cât de puțin sau cât de mult deviază acestea de la **MEDIE**. O abatere standard mică arată faptul că seturile de date se grupează în jurul mediei, în

timp ce o abatere standard mare arată că seturile de date sunt dispersate de-a lungul mai multor valori diferite. Abaterea standard este exprimată în aceeași unități ca valorile inițiale din cadrul eșantionului sau populației, așa că abaterea standard a unei serii de măsurători ale greutateii, de exemplu, va fi în kilograme. Abaterea standard este egală cu rădăcina pătrată a **VARIANTEI**. Dacă o populație de n valori are o medie μ , atunci abaterea standard este $\sqrt{\sum(X_i - \mu)^2/n}$. Pentru un eșantion al populației cu o valoare medie \bar{X} , **abaterea standard a eșantionului** se consideră că este $\sqrt{\sum(X_i - \bar{X})^2/(n - 1)}$, adică divizorul este $(n - 1)$, și nu n .

abazie (*abasia*) deficiență gravă sau pierdere completă a abilității de a merge (și de a sta în picioare) din cauza problemelor de coordonare motorie.

abces (*abscess*) arie de infecție circumscrișă, dar adesea în expansiune, care conține puroi și țesut mort. Un abces cerebral crește **PRESIUNEA INTRACRANIANĂ** și poate cauza deficiențe neurologice substanțiale, precum coordonare precară, capacitate senzorială scăzută, confuzie și alte stări mentale alterate.

aberație (*aberration*) orice deviație, în special una semnificativă sau indezirabilă, de la ceea ce este normal sau tipic. Vezi și **ABATERE MENTALĂ**.

aberație autozomală (*autosomal aberration*) orice tulburare a structurii, funcției sau a amândurora, asociată cu o modificare a structurii sau numărului oricăreia dintre perechile de cromozomi, altele decât perechile de cromozomi sexuali (vezi **AUTOZOM**). Un exemplu de astfel de tulburare este **SINDROMUL DOWN**. Denumire alternativă: **anormalitate autozomală; anomalie autozomală**.

aberație cromozomială (*chromosomal aberration*) 1. modificare anormală în structura unui cromozom. 2. defect congenital ce poate fi atribuit unui cromozom anormal. Vezi **ABERAȚIE AUTOZOMALĂ**, **ABERAȚIE CROMOZOMIAL-SEXUALĂ**.

aberație cromozomial-sexuală (*sex-chromosomal aberration*) orice afecțiune a structurii, funcției sau a ambelor, care este asociată cu absența completă sau parțială a unui cromozom sexual sau cu prezența unor cromozomi sexuali suplimentari. Exemple de astfel de tulburări sunt **SINDROMUL KLINEFELTER**, **SINDROMUL XYY** și **SINDROMUL TURNER**.

aberație mentală (*mental aberration*) îndepărtare patologică de la gândirea normală, în special ca simptom al unei tulburări mentale sau afective.

abilitare (*empowerment; habilitation*) 1. utilizarea competențelor, cunoștințelor și încrederii necesare pentru a obține un control mai mare asupra vieții personale, ca în anumite scheme

educaționale sau sociale. În psihoterapie, proces care implică asistarea clienților pentru a deveni mai activi în satisfacerea nevoilor și îndeplinirea dorințelor lor. Abilitarea oferă clientului un sentiment de împlinire și realizare a abilităților și ambițiilor proprii. Vezi și FAVORIZARE. 2. procesul de îmbunătățire a nivelului de independență, a stării de bine și funcționării unui individ care are o dizabilitate sau o tulburare, prin oferirea de resurse adecvate, cum ar fi tratament sau pregătire, astfel încât persoana să poată să dezvolte abilități și aptitudini pe care nu a avut oportunitatea să le obțină anterior. Compară cu REABILITARE.

abilitare de zi (*day habilitation*) SERVICII LA DOMICILIU SAU COMUNITARE furnizate unei persoane cu retard mental sau o condiție asociată. Acest serviciu furnizează programe zilnice de activități productive pe baza unor planuri de servicii și de suport individualizate, inclusiv servicii clinice, servicii de însoțire, de socializare, recreere, dezvoltare vocațională și îmbunătățire a stilului de viață. În practică, aceste servicii pot fi livrate individual, de la om-la-om sau pentru grupuri mici, în orice locație, în timpul zilei.

abilitare în regim de internare (*residential habilitation*) SERVICII LA DOMICILIU SAU COMUNITARE, furnizate unei persoane care suferă de retard mental sau de o afecțiune conexă. Aceste servicii sunt similare ABILITĂRII DE ZI, dar sunt puse la dispoziție într-un cadru rezidențial supravegheat sau suportiv sau la domiciliul persoanei.

abilitate de nivel superior (*higher level skill*) metodă de lucru sau abilitate care poate fi aplicată în mai multe tipuri de sarcini, nu într-un tip unic.

abilitate psihomotorie (*psychomotor skill*) orice abilitate (de ex., scrisul de mână, desenatul sau șofatul) a cărei efectuare se bazează pe un set de procese cognitive și motorii combinate și coordonate.

abilități adaptative (*adaptive skills*) activități care necesită autocontrol, cum ar fi acelea de a-și controla impulsurile, de a fi capabil de adaptare la un mediu nou și dornic de a învăța lucruri noi.

abilități de coping ale Eului (*ego-coping skills*) tehnici adaptative dezvoltate de un individ pentru a-și rezolva problemele personale și diferitele tipuri de stres din mediu.

abiotrofie (*abiotrophy*) pierderea funcției sau pierderea rezistenței la o boală prin degenerarea sau colapsul țesuturilor, organelor sau sistemelor organismului. Abiotrofia este folosită în special pentru a descrie degenerarea prematură cauzată de o deficiență genetică, precum în cazul bolii Huntington.

ablație (*ablation*) îndepărtarea sau distrugerea unei părți de țesut sau structură biologică printr-o procedură chirurgicală sau prin acțiunea unei substanțe toxice, de obicei pentru efectuarea unui tratament sau pentru a-i studia funcția. Atunci când este excizat țesutul sau structura în întregime, procesul este denumit **extirpare**.

abluțiune (*ablution*) 1. în sens larg, tehnică terapeutică învechită care folosește apa (cum ar fi înfășurarea cu prosoape ude sau scufundarea în apă a corpului) pentru a calma pacientii agitați. A fost abandonată odată cu apariția medicamentelor psihotrope. 2. spălare simbolică a corpului sau a unor obiecte cu intenția de a le purifica.

abordare (*approach*) metodă sau strategie particulară folosită pentru realizarea unui obiectiv sau scop, de exemplu, o abordare psihodinamică în cercetarea și practica psihologică.

abordare „atunci și acolo” (*there-and-then approach*) abordare istorică a terapiei, concentrându-se asupra rădăcinilor dificultăților clientului din experiența trecută, prin opoziție cu abordarea „aici și acum” (vezi AICI ȘI ACUM).

abordare biochimică (*biochemical approach*) 1. studiul tiparelor comportamentale, inclusiv al tulburărilor mentale, din punctul de vedere al modificărilor chimice. Un exemplu al acestei metode este opinia că tulburarea mentală poate fi explicată prin excesul sau deficitul de anumite substanțe în sistemul nervos, precum serotonina. 2. folosirea medicamentelor psihotrope în tratarea tulburărilor mentale. Vezi PSIHOFARMACOTERAPIE.

abordare cantitativă (*quantitative approach*) teorie elaborată de Sigmund FREUD, conform căreia procesele psihice — precum tensiunile, obsesiile, plăcerea și neplăcerea — diferă atât din punctul de vedere al cantității, cât și al calității ENERGIEI PSIHICE asociate acestora. Deși cantitățile nu pot fi măsurate la fel de exact ca în cadrul științelor fizice, se presupune totuși că acestea există; spre exemplu, cantitatea de tensiune existentă în psihic la un anumit moment poate fi comparată cu cantitatea existentă la alt moment. Vezi și MODEL ECONOMIC.

abordare centrată pe comunitate (*community-centered approach*) adresare concertată, coordonată a unor probleme precum tulburarea mentală, delincvența și abuzul de substanță, asigurată de agenții sau alte facilități din cadrul comunității locale sau al ariei de captare. Abordarea centrată pe comunitate susține că, întrucât aceste probleme s-au dezvoltat în comunitate, eforturile de prevenție și tratament trebuie să fie mai degrabă realizate în sânul comunității decât să fie lăsate în seama instituțiilor publice sau agențiilor naționale. Vezi CENTRU COMUNITAR DE SĂNĂTATE MENTALĂ; PROGRAM COMUNITAR DE SĂNĂTATE MENTALĂ; SERVICII COMUNITARE.

abordare centrată pe sănătatea publică (*public health approach*) modalitate de abordare a sănătății mentale și fizice bazată pe comunitate, în cazul căreia instituțiile și organizațiile se axează pe îmbunătățirea și menținerea stării de bine a indivizilor prin asigurarea condițiilor necesare pentru ca aceștia să ducă o viață sănătoasă. Abordarea include activități precum monitorizarea stării de sănătate a comunității; identificarea și investigarea problemelor de sănătate și a amenințărilor la adresa sănătății comunității; asigurarea

nivelului de competență a furnizorilor și personalului din domeniul sănătății; diseminarea de informații corecte și educarea indivizilor cu privire la chestiuni legate de sănătate; dezvoltarea, modificarea și aplicarea de politici și alte măsuri normative care să sprijine sănătatea și siguranța comunității; și asigurarea accesului la servicii de sănătate de calitate. Abordarea implică varii niveluri de prevenție a bolilor și tulburărilor (primare, secundare, terțiare) și extinderea și utilizarea adecvată a bazei de cunoaștere științifică, precum și dezvoltarea și utilizarea de parteneriate între comunități și în interiorul acestora.

abordare descriptivă (*descriptive approach*) vezi MODEL TOPOGRAFIC.

abordare din perspectiva mediului (*environmental approach*) metodă terapeutică în care eforturile sunt direcționate fie către reducerea presiunilor externe (de ex., probleme legate de locul de muncă sau financiare) care contribuie la dificultățile emoționale, fie către modificarea aspectelor legate de spațiul de viață și de muncă al individului, pentru a-i îmbunătăți funcționarea.

abordare ecosistemică (*ecosystemic approach*) abordare terapeutică ce pune accent pe interacțiunea dintre individ sau familie și contextele sociale mai largi, precum școala, locul de muncă și agențiile de asistență socială. Abordarea se concentrează pe interrelaționare și interdependență și derivă din diferite domenii, inclusiv psihologie, sociologie, antropologie, economie și științe politice. TERAPIA DE FAMILIE în special folosește această metodă în designul intervențiilor pentru familiile și sistemele complexe. Vezi și TEORIA SISTEMELOR ECOLOGICE. [Dezvoltată în psihologie de către psihologul dezvoltării Uri Bronfenbrenner (1917–2005), american de origine rusă]

abordare freudiană (freudianism) (*freudian approach/freudianism*) vezi PSIHANALIZĂ.

abordare globală (*molar approach*) orice teorie sau metodă care pune accentul pe concepte extinse sau pe cadre sau structuri mari.

abordare interdisciplinară (*interdisciplinary approach*) modalitate de abordare a chestiunilor psihologice, medicale sau specifice altei științe în cadrul căreia indivizi specializați în discipline sau profesii diferite colaborează pentru a ajunge la o înțelegere mai profundă și detaliată a naturii chestiunii și, prin urmare, să dezvolte răspunsuri mai cuprinzătoare. De exemplu, o abordare interdisciplinară a tratamentului sau reabilitării unui individ care este bolnav, care are o dizabilitate sau care resimte suferință sau durere utilizează talentele și experiența unor specialiști din mai multe specializări medicale și psihologice adecvate. Denumire alternativă: **abordare multidisciplinară**.

abordare în continuum (*continuum approach*) metodă bazată pe ideea că un comportament variază pe un continuum, de la funcționarea eficientă la anomalia severă. Presupune că diferențele dintre comportamentele oamenilor sunt o problemă de grad, și nu de tip.

abordare nondirectivă (*nondirective approach*) abordare a psihoterapiei și a consilierii în cadrul căreia clientul conduce procesul prin exprimarea sentimentelor, definirea problemelor sale și interpretarea propriului comportament, în timp ce terapeutul sau consilierul mai degrabă stabilește o atmosferă încurajatoare și clarifică ideile clientului decât să direcționeze procesul. Această abordare constituie unul dintre principiile de căpătâi ale TERAPIEI CENTRATE PE CLIENT. [Prima oară susținută de Carl ROGERS]

abordare nonjudicativă (*nonjudgmental approach*) în psihoterapie, prezentarea sau afixarea unei atitudini noncritice, neutre, din partea terapeutului, cu scopul de a încuraja clientul să-și exprime liber ideile și sentimentele. Vezi și NEUTRALITATE.

abordare nosologică (*nosological approach*) metodă sau procedură centrată pe denumirea și clasificarea tulburărilor, împreună cu identificarea simptomelor și semnelor PATOGNOMONICE și gruparea acestora în sindroame, pentru scopuri diagnostice. Abordarea nosologică contrastează cu ABORDAREA PSIHODINAMICĂ, în cazul căreia accentul se pune pe factorii cauzali.

abordare organică (*organic approach*) teoria conform căreia toate tulburările mentale au o bază fiziologică, fiind rezultatul unor modificări cerebrale structurale sau al unor alterări la nivelul altor organe corporale.

abordare organizațională (*organizational approach*) în studiul emoțiilor, cadru conceptual, bazat pe TEORIA GENERALĂ A SISTEMELOR, care pune accentul pe rolul emoțiilor ca reglatori și determinanți atât ai comportamentelor intrapersonale, cât și ai celor interpersonale, evidențiind rolul adaptativ al acestora. Abordarea organizațională subliniază și maniera în care percepția, motivația, cogniția și acțiunea se îmbină pentru a produce schimbări emoționale importante.

abordare pentru adaptare (*adaptational approach*) formă a psihoterapiei psihanalitice ce evită accentul analitic standard pus pe experiența copilăriei și se concentrează în schimb pe comportamentul dezadaptativ al pacientului și pașii pe care trebuie să îi facă pentru a-și dezvolta tipare noi, mai eficiente. Denumire alternativă: **psihodinamică pentru adaptare**. [Dezvoltat de psihanalistul american de origine maghiară Sandor Rado (1890–1972)]

abordare prototipală a clasificării (*prototypal approach to classification*) procesul de clasificare a comportamentului anormal, pornind de la presupunerea că există combinații de caracteristici (prototipuri de tulburări de comportament) care tind în mod regulat să se manifeste împreună. Abordarea prototipală admite faptul că o combinație ideală de trăsături nu există în realitate și că prototipurile cu caracteristici similare se pot îmbina unele cu celelalte.

abordare psihodinamică (*psychodynamic approach*) abordarea psihologică și psihiatrică a comportamentului uman din perspectiva motivațiilor inconștiente care modelează personalitatea,

influențează atitudinile și produc tulburări emoționale. Abordarea psihodinamică este interesată mai degrabă de afecte decât de cogniție și, ca bază pentru inferențe, respinge metodele introspective, în favoarea materialului clinic. Accentul este pus asupra descoperirii originilor comportamentului, în contrast cu abordarea sistematică (vezi MODELUL TOPOGRAFIC) și cu ABORDAREA NOSOLOGICĂ, centrată pe evenimente, caracteristici de personalitate și simptome manifeste. Vezi PSIHOTERAPIE PSIHODINAMICĂ.

abordare reconstructivă regresivă (*regressive reconstructive approach*) tehnică din psihoterapie în cazul căreia clientul este încurajat să retrăiască, cu intensitate emoțională, situațiile traumatice dintr-un stadiu mai timpuriu al vieții. Prin intermediul unor mecanisme simultane sau consecutive, precum TRANSFERUL și INTERPRETAREA, se presupune că acest tip de abordare ajută la producerea unei schimbări a personalității clientului și la dezvoltarea unei mai bune adaptări emoționale și a unui nivel de maturitate mai înalt.

abordare sistematică (*systematic approach*) vezi MODEL TOPOGRAFIC.

abordare structurală (*structural approach*) vezi MODEL STRUCTURAL.

abortiv (*abortifacient*) orice agent care induce avortul. Denumire alternativă: **avortiv**.

abreacție (*abreaction*) procesul terapeutic prin care materialul uitat sau inhibat (de ex., experiențe, amintiri) este adus din inconștient în conștient, cu eliberarea și descărcarea emoțională corespunzătoare a tensiunii și anxietății. Vezi și CATHARSIS.

ABS abreviere pentru Scală comportamentului adaptativ (Adaptive Behavior Scale) a Asociației Americane pentru Studiul și Tratatamentul Dizabilităților Intellectuale și de Dezvoltare, apărută în ediții separate pentru servicii prestate în școli și respectiv pentru adulți. Vezi SCALA COMPORTAMENTULUI ADAPTATIV.

absență (*absence*) scurtă PIERDEREA CUNOȘTINȚEI sau scurtă perioadă de neatentie mentală, în special când este asociată unei crize de *petit mal* (vezi ACCES EPILEPTIC MINOR), fără a avea amintirea ulterioară a evenimentului.

absorbție (*absorption*) 1. Influxul de substanțe fluide și dizolvate într-o celulă prin membrana plasmatică. De exemplu, un medicament administrat se deplasează prin diferite membrane biologice de la locul administrării lui până la organul-țintă. Absorbția în organul-țintă depinde de un număr de factori, inclusiv de metoda de ADMINISTRARE (orală, intravenoasă), proprietățile medicamentului (mărime moleculară, abilitate de a traversa membranele lipidice), cantitatea de medicament administrată și caracteristicile sau starea individului (masă corporală, sex, vârstă, prezența unor boli, prezența altor substanțe).

absorbție (*absorption*) implicare sau preocupare extremă legată de un obiect, idee sau demers, neglijând alte aspecte din mediu. Vezi și SCALA ABSORBȚIEI TELLEGEN.

abstinență (*abstinence*) actul de a se reține de la a consuma ceva; în special alcool sau droguri, sau de a lua parte la activități sexuale sau de altă natură. În cele mai multe cazuri, abstinența de la droguri sau alcool este scopul primar al tratamentului în abuzul de substanță. Vezi și SEVRAJ LA SUBSTANȚE PSICHOACTIVE.

abstinență de nicotină (*nicotine withdrawal*) sindrom de sevraj caracteristic, dezvoltat în urma încetării (sau reducerii) consumului mare și prelungit de nicotină. Este necesară manifestarea a două sau mai multe criterii pentru diagnosticarea conform DSM-IV-TR a abstinenței de nicotină: DISFORIE sau dispoziție depresivă; insomnie; iritabilitate, frustrare sau furie; anxietate; dificultăți de concentrare; neliniște; puls cardiac scăzut; și apetit crescut sau creștere în greutate.

abstractizare (*abstraction*) formarea de idei generale sau concepte prin extragerea asemănărilor din diferite cazuri particulare. Procesele cognitive exacte prin care se realizează acest lucru rămân subiect de cercetare.

abstracțiune (*abstraction*) concept rezultat prin abstractizare, în special unul complet intangibil, cum ar fi „bunătate” sau „adevăr”.

abulie (*abulia, aboulia*) pierderea dusă la extrem a inițiativei și a puterii de voință, care conduce la incapacitatea de a lua decizii sau de a iniția acțiuni voluntare.

abuz (*abuse*) 1. interacțiune în care o persoană se comportă într-o manieră crudă, violentă, înjositoare sau invazivă față de o altă persoană sau un animal. Termenul implică în sensul cel mai comun maltratarea fizică, dar se referă și la maltratarea sexuală și psihologică (emoțională). 2. Vezi ABUZ DE SUBSTANȚĂ. 3. colocvial, utilizarea incorectă a unei substanțe până la punctul la care aceasta cauzează dificultăți individului, indiferent dacă îndeplinește sau nu condițiile definiției de abuz de substanță din DSM-IV-TR. Vezi și ABUZ DE ALCOOL.

abuz asupra clientului (*client abuse*) vătămare adusă unor clienți de către terapeuți și consilieri care exploatează vulnerabilitatea clienților lor și propria lor poziție de influență și încredere pentru a se angaja în comportamente inadecvate, neprofesionale. Abuzul asupra clientului care, uneori, ia forma angajării în relații sexuale cu un client este de obicei motiv de acțiune în justiție și sancționare profesională a practicianului. Vezi și ETICĂ PROFESIONALĂ, STANDARDE PROFESIONALE.

abuz asupra copilului (*child abuse*) vătămare cauzată unui copil de către un părinte sau altă persoană de îngrijire. Vătămarea poate fi fizică (violență), sexuală (viol sau exploatare), psihologică (cauzatoare de suferință emoțională) sau provocată de neglijență (eșecul de a oferi îngrijirea necesară). Vezi și SINDROMUL COPILULUI BĂTUT.

abuz asupra partenerului (*partner abuse*) vezi VIOLENȚĂ DOMESTICĂ.

abuz asupra persoanei vârstnice (*elder abuse*) vătămarea unui adult mai bătrân de către un alt individ. Vătămarea poate fi fizică (violență), sexuală

- (sex nonconsensual), psihologică (cauzatoare de suferință emoțională), materială (folosirea inadecvată a bunurilor sau banilor), sau provocată de neglijență (lipsa furnizării îngrijirii necesare).
- abuz de alcool** (*alcohol abuse*) tipar de consum de alcool care persistă în ciuda consecințelor adverse semnificative recurente ce rezultă direct din consumul de alcool, printre care neglijarea activităților personale, financiare, sociale, ocupaționale sau recreaționale, absenteism de la serviciu sau școală, probleme repetate cu poliția și consumul de alcool în situații în care acesta este riscant (de ex., conducerea autovehiculelor sub influența alcoolului). Este distinct de DEPENDENȚA DE ALCOOL prin faptul că nu presupune toleranță sau sevraj.
- abuz de amfetamină** (*amphetamine abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de uz de amfetamine sau substanțe asemănătoare amfetaminei manifestat prin consecințe adverse semnificative recurente legate de ingestia repetată a acestor substanțe. Acest diagnostic este subsidiar diagnosticului de DEPENDENȚĂ DE AMFETAMINĂ. Dacă sunt îndeplinite atât criteriile pentru abuz de amfetamină, cât și cele pentru dependență de amfetamină, se pune doar ultimul diagnostic. Vezi și: ABUZ DE SUBSTANȚĂ; DEPENDENȚĂ DE SUBSTANȚĂ.
- abuz de barbiturice** (*barbiturate abuse*) VEZI ABUZ DE SEDATIVE, HIPNOTICE SAU ANXIOLITICE.
- abuz de canabis** (*cannabis abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de consum de CANABIS care se manifestă prin consecințe adverse recurente semnificative legate de ingestia repetată a substanței. Acest diagnostic este eliminat de diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE CANABIS: dacă sunt îndeplinite atât criteriile abuzului de canabis, cât și cele ale dependenței de canabis, se stabilește doar cel de-al doilea diagnostic. Vezi și ABUZ DE SUBSTANȚĂ.
- abuz de cocaină** (*cocaine abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de uz al cocainei manifestat prin consecințe adverse semnificative recurente legate de ingestia repetată de substanță. Acest diagnostic este eliminat de diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE COCAINĂ: dacă criteriile pentru abuz de cocaină și dependență de cocaină sunt ambele îndeplinite, se pune doar ultimul diagnostic. Vezi și ABUZ DE SUBSTANȚĂ.
- abuz de droguri** (*drug abuse*) VEZI ABUZ DE SUBSTANȚĂ.
- abuz de halucinogene** (*hallucinogen abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de consum de HALUCINOGENE care se manifestă prin consecințe negative semnificative ce apar în mod recurent în urma ingestiei repetate de halucinogene. Diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE HALUCINOGENE are prioritate în fața abuzului de halucinogene: dacă sunt îndeplinite atât criteriile pentru abuz de halucinogene, cât și cele de dependență de halucinogene, se înregistrează numai al doilea diagnostic. Vezi și ABUZ DE SUBSTANȚĂ.
- abuz de heroină** (*heroin abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de utilizare a heroinei care se manifestă prin consecințe negative recurente și semnificative determinate de consumul repetat al substanței.

Acest diagnostic nu se utilizează dacă există diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE HEROINĂ: dacă sunt îndeplinite concomitent criteriile pentru abuz de heroină și dependență de heroină, se aplică doar ultimul diagnostic.

abuz de inhalante (*inhalant abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de utilizare de inhalante manifestat prin apariția recurentă de consecințe negative semnificative determinate de consumarea repetată a acestor substanțe. Acest diagnostic nu se utilizează dacă există diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE INHALANTE: dacă sunt îndeplinite deopotrivă criteriile pentru abuz de inhalante și dependență de inhalante, se utilizează doar ultimul diagnostic. Vezi și ABUZ DE SUBSTANȚĂ; DEPENDENȚĂ DE SUBSTANȚĂ.

abuz de opioide (*opioid abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de utilizare a opioidelor manifestat prin consecințe adverse semnificative recurente, legate de ingestia repetată a unui opioid. Acest diagnostic este subsumat diagnosticului de DEPENDENȚĂ DE OPIOIDE: dacă sunt îndeplinite atât criteriile pentru abuz de opioide, cât și cele pentru dependență de opioide, se reține doar diagnosticul din urmă. Vezi și ABUZ DE SUBSTANȚĂ; DEPENDENȚĂ DE SUBSTANȚĂ.

abuz de sedative, hipnotice sau anxiolitice (*sedative, hypnotic, or anxiolytic abuse*) în DSM-IV-TR, tipar de folosire a medicamentelor sedative, hipnotice sau anxiolitice care se manifestă prin consecințe adverse recurente semnificative, legate de ingerarea repetată a acestor substanțe. Acest diagnostic îl este preferat diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE SEDATIVE, HIPNOTICE SAU ANXIOLITICE: dacă sunt îndeplinite atât criteriile pentru abuz de sedative hipnotice sau anxiolitice, cât și cele pentru dependență de sedative hipnotice sau anxiolitice, se pune numai ultimul diagnostic.

abuz de solvenți (*solvent abuse*) VEZI ABUZ DE INHALANTE.

abuz de substanță (*substance abuse*) model de utilizare compulsivă a unei substanțe, manifestat prin consecințe adverse repetate care sunt semnificative din punct de vedere social, ocupațional, legal sau interpersonal, cum ar fi absențe repetate de la serviciu sau de la școală, arestări sau dificultăți maritale. DSM-IV-TR identifică nouă clase de droguri asociate cu abuzul: alcoolul, amfetaminele, canabisul, cocaina, halucinogenele, inhalanții, opioidele, feniciclidele și sedativele, hipnoticele sau anxioliticele. Acest diagnostic nu are întâietate față de diagnosticul de DEPENDENȚĂ DE SUBSTANȚĂ: dacă sunt îndeplinite atât criteriile pentru abuzul de substanță, cât și cele pentru dependență de substanță, se pune numai ultimul diagnostic.

abuz emoțional (*emotional abuse*) abuz care nu este fizic: tipar de comportament prin care o persoană, în mod deliberat și repetat, supune o altă persoană la acte care sunt în detrimentul funcționării comportamentale și afective și al stării de bine mentale globale ale acesteia. Cercetătorii încă nu au formulat o definiție universală a abuzului

A

a conceptului, dar au identificat o varietate de forme pe care le poate lua abuzul emoțional, inclusiv abuzul verbal, intimidarea și terorizarea, umiliința și deprecierea, exploatarea, hărțuirea, respingerea și refuzul afecțiunii, izolarea și controlul excesiv. Denumire alternativă: **abuz psihologic**.

abuz fizic (*physical abuse*) comportament agresiv sau violent deliberat al unei persoane față de o alta, care are ca rezultat rănirea fizică. Abuzul fizic poate implica acțiuni precum lovirea cu pumnul, lovirea cu piciorul, mușcatura, sufocarea, arderea și bătaia, care pot fi uneori îndejuns de severe încât să aibă drept consecință un traumatism permanent (de ex. LEZIUNEA CEREBRALĂ TRAUMATICĂ) sau moartea. Se regăsește cel mai adesea în cadrul unor relații de încredere, în mod deosebit între părinți și copii sau între parteneri intimi (de ex., în cadrul unei căsnicii); mai mult decât atât, violența împotriva femeilor și a copiilor este recunoscută ca reprezentând o problemă majoră a sănătății publice. Indivizii care sunt supuși la abuzuri fizice se simt adesea neajutorăți și izolați și sunt predispuși la dezvoltarea ulterioară a numeroase condiții patologice, incluzând depresia, tulburări alimentare, tulburarea de stres posttraumatic, tulburări anxioase și probleme de abuz de substanță. Vezi și SINDROMUL COPILULUI BĂTUT; SINDROMUL FEMEII BĂTUTE.

abuz plurimedamentos (*polydrug abuse*) ABUZ DE SUBSTANȚĂ care implică mai mult decât o singură substanță.

abuz psihic (*psychological abuse*) VEZI ABUZ EMOTIONAL.

abuz ritualizat (*ritual abuse*) abuz organizat, repetitiv și extrem de sadic, de natură fizică, sexuală sau emoțională, la care sunt supuși, în general, copiii. Se raportează că abuzul se folosește de ritualuri și simboluri aparținând religiei (de ex., cruci inversate), ocultismului sau societăților secrete. De asemenea, acesta poate include pornografia sau vânzarea de acces sexual la copii. Victimele pot fi forțate să se angajeze în acțiuni atroce, precum uciderea de animale, ca mijloc de constrângere a participării și a tăcerii acestora.

abuz sexual (*sexual abuse*) violarea sau exploatarea prin mijloace sexuale. Deși termenul este folosit în mod obișnuit cu referire la orice contact sexual dintre adulți și copii, abuzul sexual poate să apară și în alte relații de încredere.

abuza, a (*abuse*) a supune o persoană sau un animal unui tratament abuziv.

acalculie (*acalculia*) pierderea abilității de a realiza operații aritmetice simple care rezultă din leziuni sau boli cerebrale, de obicei ale LOBULUI PARIETAL. Este o condiție dobândită, în timp ce DISCALCULIA este o tulburare de dezvoltare.

acamprosăt (*acamprosate*) analog al ACIDULUI GAMA-AMINOBUTIRIC (GABA), neurotransmițător inhibitor utilizat în tratarea dependenței de alcool. Deși mecanismul precis de acțiune este neclar, acamprosatul poate acționa prin legare directă la complexul receptor GABA (vezi

RECEPTOR GABA_A, RECEPTOR GABA_B) și prin inhibarea acțiunilor aminoacidului excitant GLUTAMAT, de exemplu prin inhibarea RECEPTORILOR NMDA. Atunci când este administrat în combinație cu tratamente comportamentale, are o oarecare eficacitate în reducerea consumului de alcool sau creșterea perioadelor fără consum de alcool la persoanele tratate pentru dependență de alcool. Denumire comercială în SUA: **Campral**.

acarofobie (*acarophobia*) teamă persistentă și irațională de paraziți ai pielii (căpușe), furnici, viermi și, prin extrapolare, obiecte mici precum pionezele și acele. Se consideră că această condiție are legătură cu senzația de insecte care se târăsc pe sub piele, care apare în alcoolism, consum de cocaină, adicție de narcotice și delirium cauzat de meningită, encefalită, febră reumatică sau difterie. Vezi și FURNICĂTURĂ; HALUCINAȚIE LILIPUTANĂ.

acatafazie (*acataphasia, akataphasia*) utilizarea inadecvată sau incorectă gramatical a cuvintelor și expresiilor. Este o tulburare de vorbire frecvent întâlnită la indivizii cu schizofrenie sau AFAZIE. Vezi și AGRAMATISM.

acatizie (*akathisia, acathisia*) agitație extremă caracterizată prin incapacitatea de a rămâne nemișcat, așezat sau în picioare, măcar câteva minute și prin mișcări de foială sau nervozitate, precum și prin perceperea subiectivă a unei stări interioare de neliniște. Apare ca SIMPTOM EXTRAPIRAMIDAL în urma expunerii la medicație neuroleptică (antipsihotică) (**acatizie acută indusă de neuroleptice**) sau ca reacție la medicația antidepressivă SSRI (**tulburare de motilitate indusă de medicație fără altă specificație**). Acatizia este și o trăsătură a unor condiții neurologice și medicale generale (de ex., boala Parkinson și anemia de deficit de fier).

acceptare (*acceptance*) 1. atitudine favorabilă față de o idee, situație, persoană sau grup. În contextul psihoterapiei și consilierii, reprezintă atitudinea receptivă, necritică a terapeuților sau consilierilor, care exprimă respectul și interesul implicit față de clienții lor ca indivizi. 2. recunoaștere voită a validității sau corectitudinii. În contextul recuperării de pe urma abuzului de substanță și a altor adicții, este esențial ca o persoană să accepte că are o problemă înainte ca orice intervenție să poată avea efecte.

acces epileptic minor (*absence seizure*) tip de CRIZĂ GENERALIZATĂ, denumită în trecut **petit mal**, în care individul încetează brusc activitatea și nu își poate reaminti ulterior evenimentul. Absențele durează de obicei între 5 și 15 secunde, timp în care individul rămâne lipsit de reacție și nemișcat, privind în gol. Crizele de acest tip încep în mod tipic la vârste cuprinse între 4 și 12 ani și rareori persistă la maturitate.

accesa, a (*access*) a extrage sau a reevoca o amintire.

accesibil (*accessible*) 1. receptiv sau reactiv la interacțiuni personale și alți stimuli externi. Spunem, de exemplu, despre un client că este accesibil dacă răspunde terapeutului într-un mod care facilitează dezvoltarea raportului și, în final,

facilitează examinarea problemelor cognitive, emoționale și comportamentale. 2. care poate fi extras prin procese ale memoriei sau alte procese cognitive. 3. caracteristică a unei clădiri și a facilităților și dotărilor ei, sau a unei locații care facilitează apropierea, intrarea sau utilizarea în special de către persoane cu dizabilități. 4. despre un țesut la care se poate ajunge prin mijloace chirurgicale sau proceduri de diagnosticare standard.

accident intenționat (*purposive accident*) accident aparent, produs de fapt în mod deliberat. Se poate ca acesta să fi fost motivat de factori psihologici, precum dorințe sau nevoi neconștientizate. Vezi PARAPRAXIE.

accident vascular cerebral — AVC (*cerebrovascular accident* — CVA) tulburare a creierului ce apare în urma unei BOLI CEREBROVASCULARE, precum HEMORAGIA CEREBRALĂ, EMBOLISMUL CEREBRAL sau TROMBOZA CEREBRALĂ, ducând la alterări temporare sau permanente ale cogniției, abilităților motorii și senzoriale, sau ale nivelului de conștiință. Adesea folosit interșanjabil cu termenul de ATAC CEREBRAL. Denumiri alternative: **accident vascular cerebral**.

accident vascular cerebral acut (*acute cerebrovascular accident*) vezi ACCIDENT VASCULAR CEREBRAL.

accident vascular cerebral embolic (*embolic stroke*) ACCIDENT CEREBRAL cauzat de un cheag de sânge, colesterol, fibrină sau de alte materiale care se desprind din peretele unei artere sau al inimii și se deplasează pe arborele arterial depunându-se brusc într-o arteră cerebrală mai mică (vezi EMBOLISM CEREBRAL). Accidentele vasculare embolice sunt răspunzătoare pentru aproximativ 30% dintre toate accidentele vasculare și au un debut abrupt.

accidentare repetitivă din cauza efortului (*repetitive strain injury* — RSI) grup de tulburări musculoso-scheletale care implică inflamarea cronică a mușchilor, tendoanelor sau nervilor determinată de suprasolicitarea sau utilizarea incorectă a unei părți specifice a corpului. Accidentările repetitive din cauza efortului afectează cel mai frecvent mâinile, încheieturile, coatele, brațele, umerii, spatele și gâtul, având ca rezultat durerea și oboseala regiunilor afectate, spre exemplu, **tendinita** (inflamație, iritație și umflarea unui tendon). Aceste accidentări sunt adesea asociate cu situațiile ocupaționale, iar prevenția lor constituie o problemă importantă pentru ergonomie. Denumire alternativă: **tulburare de traumă cumulativă**; **tulburare sau accidentare de mișcare repetitivă**; **accidentare din pricina stresului repetitiv**.

acenestezie (*acnesthesia*) 1. pierderea senzației existenței fizice. 2. lipsa conștientizării propriului corp. Vezi DEPERSONALIZARE.

acetaldehidă (*acetaldehyde*) produs inițial toxic și volatil al metabolismului alcoolului (etanoliului) care este responsabil pentru numeroasele efecte neplăcute asociate cu mahmureala, incluzând greață, vomă și durere de cap. Este produsă

când alcoolul este descompus de enzima hepatică numită alcool-dehidrogenază și este apoi la rândul ei descompusă de către o altă enzimă hepatică (acetaldehidă-dehidrogenază) în acetat și, în final, în dioxid de carbon și apă. Acetaldehida este intens studiată pentru a determina relația ei cu și influența ei asupra dezvoltării și agravării alcoolismului. Vezi și DISULFIRAM.

acetaminofen (*acetaminophen*) ANALGEZIC comun și agent ANTIPIRETIC cu eficacitate similară cu a aspirinei, cu excepția faptului că nu are proprietăți antiinflamatoare. Este rapid difuzat în corp și are UN TIMP DE ÎNJUMĂTĂȚIRE scurt (în jur de 2 ore). Acetaminofenul este larg folosit ca alternativă la aspirină, în special atunci când utilizarea celei din urmă este nerecomandată (de ex., la pacienții cu tulburări hemoragice). Se vinde și în combinație cu alte analgezice, anti-histaminice, decongestionante sau antitusive. Cu toate acestea, supradoza acută sau dozajul zilnic cronic al acetaminofenului poate cauza leziuni hepatice (hepatotoxicitate), iar consumul de alcool crește riscul de leziune hepatică. Este necesară intervenția rapidă, inclusiv administrarea de N-acetilcisteină, pentru a preveni hepatotoxicitatea letală după intoxicația cu acetaminofen. Denumiri alternative: **APAP**; **paracetamol**. Denumirea comercială în SUA (printre altele): **Tylenol**.

acetanilidă (*acetanilide*) vezi ANILIDE.

acetazolamidă (*acetazolamide*) vezi INHIBITORUL ANHIDRAZEI CARBONICE.

acetilcolină (**ACH**) (*acetylcholine* — ACh) neurotransmițător major, predominant excitant, dar și inhibitor, în sistemul nervos central, unde joacă un rol important în formarea memoriei și în învățare și este implicat în boala Alzheimer, precum și în sistemul nervos periferic unde mediază contractia mușchilor scheletici, a cordului și este implicat în MYASTHENIA GRAVIS și alte tulburări de mișcare.

acetiluree (*acetylureas*) substanță medicamentoasă analoagă HIDANTOINELOR folosită în tratamentul crizelor epileptice parțiale.

acheirie (*acheiria, achiria*) 1. condiție constând în a se naște cu o singură mână sau cu niciuna. Vezi și APODIE. 2. tulburare senzorială în care persoana nu poate spune care parte a corpului este atinsă. Este considerată a fi o formă de **dischirie**, reprezentare tulburată a unei părți a corpului.

achinezic (*akineti*) caracterizat de pierderea mișcărilor voluntare nedatorată paraliziei.

achinezia algera (*akinesia algera*) condiție în care este resimțită durere la orice mișcare a corpului, tulburare adesea asociată cu factori psihogeni.

„acid“ (*acid*) argou pentru LSD. Vezi și HALUCINOGEN.

acid 5-hidroxiindoleacetic (5-HIAA) (*5-hydroxyindoleacetic acid* — 5-HIAA) principalul produs metabolic al SEROTONINEI. Unii indivizi afectați de depresie au niveluri reduse de 5-HIAA în lichidul cefalorahidian și prezintă un răspuns prefrontal la CLOMIPRAMINĂ.

A

acid acetilsalicilic (ASA) (*acetylsalicylic acid* — ASA) denumirea chimică a ASPIRINEI.

acid arahidonic (*arachidonic acid*) acid gras polisaturat, cu lanț lung, care intră în compoziția membranei celulare. Eliberat din membrană sub acțiunea enzimei fosfolipază A₂, acesta este transformat într-o serie de compuși denumiți eicosanoide, cu rol de precursori ai prostaglandinelor, tromboxanilor și leucotrienelor.

acid dezoxiribonucleic (*deoxyribonucleic acid*) vezi ADN.

acid gama-aminobutiric (GABA) (*gamma-aminobutyric acid* — GABA) unul dintre principalii NEUROTRANSMIȚATORI inhibitori din sistemul nervos al mamiferelor și care poate fi descoperit frecvent la nivelul sistemului nervos deopotrivă al nevertebratelor și vertebratelor. Se sintetizează din aminoacidul ACID GLUTAMIC. Vezi și RECEPTOR GABA_A; RECEPTOR GABA_B.

acid glutamic (*glutamic acid*) AMINOACID considerat neesențial în regimul alimentar, dar important pentru funcționarea normală a creierului. Este transformat în ACID GAMA-AMINOBTIRIC printr-o reacție catalizată de decarboxilaza acidului glutamic și în care este implicată coenzima piridoxal fosfat, sintetizată din vitamina B₆ (piridoxină).

acid homovanilic (*homovanillic acid* — HVA) produsul final al catabolizării neurotransmițătorului dopamină, creat prin acțiunea fie a cotelcol-O-metiltransferazei (COMT) asupra acidului 3,4-dihidroxiifenilacetic, fie a aldehid-dehidrogenazei asupra 3-metoxi-4-hidroxiifenilacetaldelhidului (MHPA). Nivelurile de acid homovanilic sunt în general reduse la indivizii care suferă de boala Parkinson.

acid ibotenic (*ibotenic acid*) agent care intensifică acțiunea neurotransmițătorului excitator GLUTAMAT: este un agonist al RECEPTORILOR NMDA. Acidul ibotenic și produsul său metabolic, muscimol (un AGONIST GABA), se găsesc în unele ciuperci din genul *Amanita* (vezi BURETELE MUȘTELOR).

acid lisergic dietilamid (*lysergic acid diethylamide*) vezi ACID LISERGIC DIETILAMINĂ.

acid lisergic dietilamină (LSD) HALUCINOGEN foarte puternic, asemănător din punct de vedere structural cu neurotransmițătorul SEROTONINĂ și care se presupune că își exercită efectele psihoactive acționând ca AGONIST PARȚIAL al receptorului de serotonină 5-HT_{2A}. A fost sintetizat inițial în 1938 din ALCALOIDUL ERGOTIC acid lisergic de către chimistul elvețian Albert Hoffman, care apoi a descoperit, în 1943, prin ingestie accidentală, efectele halucinogene ale acestuia. În doze foarte mici, poate provoca distorsionări vizuale (percepție intensificată a culorilor) sau halucinații semnificative clinic, precum și sentimente de euforie sau excitație; a devenit un drog recreațional larg răspândit și controversat la mijlocul anilor 1960 și începutul anilor 1970. Efectele LSD-ului au făcut obiectul cercetării în anii 1950 ca model posibil de psihoză și s-au făcut numeroase încercări de a folosi LSD ca adjuvant al psihoterapiei (vezi TERAPIE PSIHEDELICĂ), însă acestea

nu s-au dovedit a fi eficiente. Deși luat în general pe cale orală, drogul a fost consumat și prin injecție subcutanată sau intravenoasă. Poate fi, de asemenea, fumat, caz în care intoxicația este destul de ușoară.

acid ribonucleic (*ribonucleic acid*) vezi ARN.

acid valproic (*valproic acid*) acid carboxilic (formulat și ca **valproat de sodiu**) folosit ca ANTICONVULSIV și STABILIZATOR DE DISPOZIȚIE. Deși mecanismul exact de acțiune rămâne neclar, e posibil ca acidul valproic să-și exercite efectele prin reducerea activității membranare a canalelor de sodiu (vezi CANAL IONIC), încetinind astfel activitatea neuronală. E posibil și să stimuleze sinteza neurotransmițătorului inhibitor acid gama-aminobutiric (GABA). Acidul valproic și valproatul de sodiu sunt aprobate oficial de Administrația Alimentelor și Medicamentelor din SUA pentru gestionarea crizelor și a episoadelor maniacale asociate cu tulburările bipolare. Deși sunt, în general, mai puțin toxice decât litiul, aceste medicamente au fost asociate cu decesul, determinând insuficiență hepatică, mai ales la copiii sub 2 ani, precum și pancreatită; prin urmare, este necesară monitorizarea serică a nivelurilor medicamentului și a funcționării hepatice, mai ales la începutul tratamentului. Acidul valproic și valproatul de sodiu nu ar trebui luate în timpul sarcinii din cauza riscurilor de DEFECTE DE TUB NEURAL la fetus. Denumire comercială în SUA: **Depakene**.

acidoză (*acidosis*) nivel anormal de ridicat al acidității (al concentrației de ioni de hidrogen) din sânge și țesuturi, care tulbură balanța acid-bază a corpului. Condiția are numeroase cauze, iar simptomele variază, putând include anomalii neurologice, precum confuzie, oboseală sau letargie și iritabilitate. Este adesea observată și o respirație rapidă. Compară cu ALCALOZĂ.

aclimatizare (*acclimatization*) ajustare sau adaptare la noi circumstanțe sau condiții de mediu, în special modificările fiziologice care îmbunătățesc capacitatea individului de a tolera schimbările de mediu.

acmee (*acme*) punctul maxim al plăcerii sexuale. Denumire alternativă: **summa libido**.

acmestezie (*acmesthesia*) formă de PARESTEZIE în care un stimul cutanat simțit de obicei ca durere este perceput ca o zgârietură sau apăsare.

acomodare (*accommodation*) 1. ajustare sau modificare. De exemplu, în cazul persoanelor cu dizabilități, se referă la ACOMODĂRI REZONABILE făcute pentru a veni în întâmpinarea nevoilor lor, în timp ce în teoria dezvoltării cognitive propuse de Jean PIAGET se referă la ajustarea SCHEMELOR mentale conform informațiilor dobândite prin experiență; iar în contextul tranzacționărilor și al negocierilor interpersonale se referă la modificarea cerințelor sau acțiunilor diferitelor părți pentru a ajunge la un acord sau la un rezultat reciproc avantajos. 2. procesul prin care se modifică focalizarea ochiului pentru a permite formarea imaginii clare pe retină a obiectelor apropiate sau îndepărtate.

aconurezis (*aconuresis*) scurgere involuntară a urinei. Este un sinonim rar pentru ENUREZIS.

acoperire (*coverage*) beneficiile de asistență de sănătate și serviciile furnizate în cadrul unui anumit PLAN PENTRU SĂNĂTATE.

acord inter-evaluatori (*interrater agreement*) gradul în care un grup de evaluatori (oameni, instrumente, teste) apreciază un atribut în același mod (de ex., dau unui element același scor sau îl plasează în aceeași categorie). Deși este frecvent utilizată ca sinonim pentru FIDELITATE INTEREVALUATORI, acordul inter-evaluatori se referă exclusiv la gradul în care evaluatorii sunt de acord (în general) în privința categorizării.

acorie (*acoria, akoria*) formă de POLIFAGIE caracterizată prin apetit excesiv și pierderea senzației de sațietate. Vezi și BULIMIA NERVOSA.

acreditare (*accreditation*) procesul formal prin care o agenție sau organizație evaluează și aprobă o instituție sau un program de cercetare care îndeplinește anumite standarde predeterminate. Acreditarea se aplică în cazul instituțiilor la fel cum CERTIFICAREA se aplică indivizilor.

acroanestezie (*acroanesthesia*) absență a sensibilității extremităților.

acrocefalosindactilie (*acrocephalosyndactyly*) oricare dintre tulburările ereditare înrudite (trăsături dominante) care cauzează anomalii ale craniului, feței, mâinilor și labelor picioarelor. SINDROMUL APERT, sindromul Apert-Crouzon și SINDROMUL PFEIFFER (acrocefalosindactilie de Tip I, II și V) sunt datorate diferitelor mutații apărute la nivelul genei *FGFR2* (care codifică receptorul factorului de creștere a fibroblastilor) de pe cromozomul 10. SINDROMUL CHOTZEN (Tip III) este datorat unei mutații a genei *TWIST* de pe cromozomul 7 (locus 7p21.3–21.2), care afectează expresia genei *FGFR2*.

acrocineză (*acrocinesis*) motilitate sau mișcare excesivă. Denumire alternativă **acrocinezie**; **acrokinzie**.

acroestezie (*acroesthesia*) senzitivitate anormală la stimuli aplicați la extremități.

acrofobie (*acrophobia*) teamă excesivă, irațională de înălțimi, care are ca rezultat evitarea urcării la înălțime sau distres accentuat când nu este posibilă evitarea locurilor aflate la înălțime.

acromegalie (*acromegaly*) creștere anormală a oaselor la nivelul mâinilor, labelor picioarelor, feței și craniului, datorată secreției excesive de hormon de creștere a glandei pituitare la vârstă adultă.

acromicrie congenitală (*congenital acromicria*) vezi SINDROMUL DOWN.

acroparestezie (*acroparesthesia*) senzație de amorțeală, gădilat sau alte senzații anormale la nivelul extremităților. Tipurile de acroparestezie sunt **acroparestezia Nothnagel**, care este însoțită de tulburări de circulație, și **acroparestezia Schultze**, caracterizată de iritabilitate a nervilor periferici, dar fără anomalii circulatorii.

acrotomofilie (*acrotomophilia*) interes patologic pentru amputări. Se poate manifesta ca o PARAFILIE în care persoana este excitată sexual de

persoane ale căror părți de corp, de obicei brațe sau picioare, au fost amputate sau de locurile amputărilor de pe corp. Denumiri alternative: **acrotofilie**; **apotemnofilie**.

act ratat (*action slip; Freudian slip*) 1. orice eroare care implică orice tip de lapsus cognitiv și care duce la o acțiune neintenționată, precum aceea de a-și pune ochelarii în frigider. Actele ratate sunt în mod obișnuit denumite greșeli de „distragere”. Vezi **DISTRAGERE**. 2. în psihanaliză, eroare sau omisiune inconștientă în scriere, vorbire sau acțiune, considerată a fi cauzată de impulsuri inacceptabile care trec de apărările EULUI și expun adevăratele dorințe sau sentimente ale individului. Vezi **PARAPRAXIE**; **ACT RATAT ÎN VORBIRE**; **ACT SIMPTOMATIC**. [Sigmund FREUD]

act ratat în vorbire (*slip of the tongue*) eroare minoră în vorbire care e episodică și nu are legătură cu o tulburare de vorbire sau o etapă din achiziționarea unei a doua limbi. Psihanaliștii au fost mereu interesați de semnificația unor astfel de scăpări, numindu-le **ACTE RATATE** și crezând că dezvăluie asociații, motivații sau dorințe inconștiente. Denumiri alternative: **lapsus linguae**; **eroare de vorbire**. Vezi și **ACT RATAT**; **PARAPRAXIE**; **SCĂPARE VERBALĂ**.

act ratat în scris (*slip of the pen*) vezi **ACT RATAT**; **PARAPRAXIE**.

act sexual (*sexual intercourse*) vezi **COITUS**.

act sexual anal (*anal intercourse*) formă de activitate sexuală în care plăcerea este obținută prin inserția penisului în anus. Denumire alternativă: **coitus anals**; **coitus in ano**. Vezi și **SODOMIE**.

act sexual interfemural (*interfemoral sex*) vezi **COITUS**.

act sexual intergluteal (*intergluteal sex*) act sexual în care penisul se află între fese, fără penetrare a vaginului sau anusului.

act sexual liber (*fornication*) relație sexuală voluntară între doi oameni care nu sunt căsătoriți unul cu celălalt. Definiția juridică diferă în funcție de regiune.

act sexual oral (*buccal intercourse*) vezi **ACTIVITATE OROGENTALĂ**.

act simptomatic (*symptomatic act*) acțiune care pare să fie gândită pentru un anumit scop (sau să nu aibă niciun scop particular), dar trădează o intenție sau o semnificație ascunsă. În teoria psihanalitică, se consideră că aceste acte reprezintă impulsuri refulate. Vezi și **ACT RATAT**; **PARAPRAXIE**; **FORMAREA SIMPTOMULUI**.

acting in 1. în psihanaliză, formă de **REZISTENȚĂ** prin care pacientul se apără împotriva dorințelor, amintirilor reprimite sau ale amândurora folosind acțiuni (de ex., sculându-se și plimbându-se de colo colo) pentru a împiedica fluxul **ASOCIERILOR LIBERE**. 2. repunerea în scenă de către pacient, în cadrul relației de **TRANSFER** cu psihanalistul, a unor relații trecute.

acting out 1. exprimare comportamentală necontrolată și inadecvată a emoțiilor negate care duce la descărcarea tensiunii asociate cu aceste emoții sau la comunicarea acestora într-o manieră

deghizată sau indirectă. Asemenea comportamente pot include cearta, bătaia, furtul, amenințarea sau aruncarea cu obiecte. Se consideră adeseori că acting out-ul se află la baza comportamentului antisocial sau delinvent la copii și adolescenți. **2.** în teoria psihanalitică, repunere în scenă a evenimentelor din trecut ca expresie a unor conflicte emoționale, sentimente sau dorințe inconștiente — adesea sexuale sau agresive — fără nicio încercare de înțelegere a originii sau semnificației acestor comportamente. Denumire alternativă: **treccre la act.**

activare (activation) **1.** în multe teorii ale memoriei, atribut al unităților de reprezentare care variază de la mai slab la mai puternic, reprezentările mai puternic activate luptându-se să controleze procesarea. **2.** procesul de punere în stare de alertă a unui organ sau sistem al corpului pentru acțiune, în special excitarea unui organ sau sistem de către un altul.

activare de difuzare (spreading activation) **1.** în neuroștiință, proces ipotetic prin care se presupune că activarea unui neuron se difuzează la neuronii conectați, făcând mai probabilă declanșarea acestora. **2.** în psihologia cognitivă, model analogic pentru asocierea ideilor, amintirilor și altora similare, pe baza ideii că activarea unui element stocat în memorie se deplasează prin legături asociate activând astfel alt element. Pe măsură ce este activat fiecare element, activarea ulterioară poate să se răspândească prin rețea, făcând mai probabilă amintirea elementelor asociate. Activarea de difuzare este o caracteristică a unor modele de MEMORIE SEMANTICĂ.

activare-elaborare (activation-elaboration) teoria procesului dual al memoriei care susține că în ceea ce privește conceptele stocate în memorie acestea diferă atât ca nivel al ACTIVĂRII, cât și al ELABORĂRII lor.

activitate de legare a libidoului (libido-binding activity) acțiune prin care membrii unui grup de terapie concentrează energiile libidinale asupra unui anumit interes sau asupra unei anumite ocupații în loc să le concentreze asupra unor activități care stimulează libidoul. Denumire alternativă: **activitate imobilizatoare.** [Introdusă de psihoterapeutul american de origine rusă Samuel Richard Slavson (1890-1981)]

activitate fizică (physical activity) orice mișcare corporală produsă de contracția mușchilor scheletici, care mărește consumul de energie peste nivelul de bază.

activitate imobilizantă (immobilizing activity) vezi ACTIVITATE DE LEGARE A LIBIDOUULUI

activitate intrinsecă (intrinsic activity) **1.** intensitatea reacției la o substanță indiferent de doză. **2.** măsură a eficienței unui complex receptor de substanță în producerea unui efect farmacologic. Denumire alternativă: **eficiență intrinsecă.** **3.** disponibilitatea înăscută a sugarilor de a fi curioși și de a interacționa cu mediul. Conform teoriei lui Jean PIAGET despre dezvoltarea

cognitivă, structurile cognitive, prin însăși natura lor, tind să fie active, predispunând copilul la învățarea din experiența cu mediul.

activitate orogenitală (orogenital activity) aplicarea gurii asupra organelor genitale. Activitatea poate fi efectuată de cupluri de sex opus sau de același sex, fie ca formă precoitală de stimulare, fie conducând la orgasm. Aplicarea gurii asupra organelor genitale masculine este denumită FELAȚIE; aplicarea gurii asupra organelor genitale feminine este cunoscută drept CUNILINGUS. Denumire alternativă: **raport sexual oral; contact oral-genital.** Vezi și SEX ORAL.

activitate-pasivitate (activity-passivity) în teoria psihanalitică, polarități care caracterizează scopurile instinctuale (vezi SCOP INSTINCTUAL). Sigmund FREUD a afirmat că instinctele sunt întotdeauna active, dar scopurile lor pot fi active (de ex., SADISMUL și VOIORISMUL) sau pasive (de ex., EXHIBITIONISMUL și MASOCHISMUL). Echivalarea de către Freud a activității cu masculinitatea și a pasivității cu feminitatea a fost mult criticată la început de către psihanalistele femei, inclusiv de către Melanie KLEIN și psihanalista americană de origine germană Karen Horney (1885-1952) și a fost respinsă de mulți teoreticieni, cercetători și terapeuți de atunci și până în prezent.

activități ale vieții zilnice (activities of daily living — ADLs) activități esențiale pentru îngrijirea personală a individului, precum așezatul și ridicatul din pat și de pe scaune, îmbrăcatul, mâncatul, toaleta personală, spălatul și pieptănatul. Abilitatea unei persoane de a realiza activitățile cotidiene este folosită ca măsură a capacităților funcționale pe parcursul evoluției unei boli sau ca urmare a unui accident. Vezi și ACTIVITĂȚI INSTRUMENTALE ALE VIEȚII ZILNICE.

activități funcționale (functional activities) acțiuni asociate cu treburile casnice de bază și solicitările slujbei: termen-umbrelă care cuprinde deopotrivă ACTIVITĂȚI ALE VIEȚII ZILNICE și ACTIVITĂȚI INSTRUMENTALE ALE VIEȚII ZILNICE.

activități instrumentale ale vieții zilnice (instrumental activities of daily living — IADLs) activități esențiale pentru capacitatea unui individ de a funcționa autonom și care includ gătitul, spălarea rufelor, utilizarea telefonului, gestionarea banilor, cumpărăturile, transportul în locuri la care nu poate ajunge pe jos și altele asemănătoare. Vezi și ACTIVITĂȚI ALE VIEȚII ZILNICE.

actualizare (actualization) procesul de mobilizare a potențialităților unei persoane și de realizare a lor în formă concretă. Conform psihologului american Carl ROGERS (1902-1987), toți oamenii au o **tendență de actualizare** înăscută a creșterii și realizării depline a sinelui. Vezi și AUTOACTUALIZARE.

actul de asistență maternală (fostering) procesul de oferire de îngrijire în cadrul unui mediu familial pentru copii sau adulți care nu fac parte din acea familie. Vezi ÎNGRIJIREA ÎN PLASAMENT FAMILIAL A ADULȚILOR; ASISTENȚĂ MATERNALĂ.